

بررسی وضعیت فقر در جهان^۱

مترجم:

فخری میرشجاعی *

چکیده^۲

موضوع فقر و روش‌های محاسبه آن از جمله مباحثی است که در حوزه رفاه اقتصادی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این مقاله که به صورت ضمیمه گزارش "شاخص‌های توسعه جهانی در سال ۲۰۰۸" منتشر شده است، ضمن مروری بر برآوردهای پیشین از خط فقر بین‌المللی، برآورد جدیدی از خط فقر جهانی ارائه شده است. در بازنگری انجام شده، خط فقر بین‌المللی، با استفاده از داده‌های جدید از یک دلار به ۱/۲۵ دلار در روز افزایش یافت.

افزایش حجم اطلاعات دریافتی از کشورهای مختلف، تجدید نظر در محاسبه PPP کشورها، تعیین استاندارد بین‌المللی برای محاسبه خط فقر در کشورهای مختلف و توجه به دوره بررسی، نحوه تجمیع اطلاعات کالایی و موارد بدون پاسخ و غیر قابل اندازه‌گیری از جمله موضوع‌هایی است که در برآورد جدید خط فقر بین‌المللی مورد دقت قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که برآوردهای جدید PPP در بیشتر کشورهای در حال توسعه به ویژه کشورهای فقیر بالاتر از برآورد قبلی است. بر اساس نتایج این گزارش، تعداد افراد فقیری که در خط فقر جهانی ۱/۲۵ دلار در روز زندگی می‌کنند، از دهه ۱۹۸۰ به بعد رو به کاهش بوده و بیشترین کاهش به آسیای شرقی و اقیانوسیه اختصاص داشته است.

واژگان کلیدی: فقر، خط فقر، اندازه‌گیری خط فقر، فقر نسبی، فقر مطلق، فقر بین‌المللی، فقر منطقه‌ای.

طبقه‌بندی JEL: I32

^۱ این گزارش، ترجمه کامل گزارش بانک جهانی از وضعیت فقر در جهان در سال ۲۰۰۵ است که با عنوان "Poverty Data" در سال ۲۰۰۸ منتشر شد.

* کارشناس ارشد برنامه ریزی و توسعه اقتصادی، کارشناس اداره بررسی‌ها و سیاست‌های اقتصادی، بانک مرکزی ج.ا.ا. fmirshojaeeb@yahoo.com

^۲ توسط مترجم نوشته شده است.

تاریخ پذیرش: ۱۳۸۹/۱۲/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۸۹/۵/۳۰

۱. معرفی گزارش

این گزارش که به عنوان ضمیمه گزارش "شاخص‌های توسعه جهانی در سال ۲۰۰۸" منتشر شده است، برآورد جدیدی از فقر جهانی را ارائه می‌دهد. برآورد جدید پس از بازنگری در تعریف خط فقر یک دلار در روز و از سال ۱۹۹۹ به بعد می‌باشد. خط فقر یک دلار در روز به عنوان استاندارد جهانی از فقر مفرط شناخته شده و در اهداف توسعه هزاره نیز آمده است. در بازنگری انجام شده، خط فقر بین‌المللی، با استفاده از داده‌های جدید نرخ‌های برابری قدرت خرید (PPP^۱) به ۱/۲۵ دلار افزایش یافت. اطلاعات جدید از "برنامه مقایسه بین‌المللی"^۲ و همچنین مجموعه "بررسی‌های بودجه خانوار" که در کشورهای مختلف جمع‌آوری می‌شود، استخراج شده است. برآورد جدید از وسعت و عمق فقر، برای ۱۱۵ کشور در حال توسعه محاسبه شده و با توجه به آخرین اطلاعات از وضعیت هزینه زندگی در این کشورها تبیین شده است.

براساس خط فقر جدید، وضعیت فقر در جهان دستخوش تحول اساسی شده و تعداد فقرا به‌ویژه افراد دچار فقر شدید افزایش یافته است. به بیان دیگر، در گزارش‌های پیشین بانک جهانی از وضعیت قیمت در کشورهای در حال توسعه، برآورد پایینی از سطح قیمت این کشورها و در نتیجه برآورد بالایی از سطح استاندارد زندگی در این کشورها ارائه شده بود. براساس معیار جدید حدود ۱/۴ میلیارد نفر در فقر مطلق به سر می‌برند (بیش از $\frac{1}{4}$ جمعیت کشورهای در حال توسعه). در سال ۱۹۹۰- سال آغاز تدوین اهداف توسعه هزاره - ۴۲ درصد از مردم در کشورهای در حال توسعه با درآمدی کمتر از ۱/۲۵ دلار در روز زندگی کرده‌اند. پس از ۱۵ سال و در سال ۲۰۰۵، فقر جهانی سالانه به طور متوسط یک واحد درصد کاهش یافت. با چنین نرخ کاهشی، اهداف توسعه هزاره، در سطح جهانی و آسیای شرقی بیش از آنچه که از ابتدا تعیین شده بود، تحقق خواهد یافت. در آسیای شرقی نرخ فقر تا سال ۲۰۱۵ بیشترین کاهش را تجربه خواهد نمود. البته مشخص است که تفاوت‌های گسترده فقر بین مناطق مختلف، کشورهای موجود در یک منطقه و یا حتی در داخل هر

^۱ Purchasing Power Parities

^۲ International Comparison Program

کشور، همچنان وجود خواهد داشت. اطلاعات ارائه‌شده در این گزارش، ضمن فراهم‌آوردن امکان مشاهده این تفاوت‌ها، مسیر دستیابی به جهانی بدون فقر حاد را نیز هموار می‌نماید.

۲. تعیین خط فقر جهانی

در گزارش توسعه جهانی سال ۱۹۹۰، بانک جهانی شاخص استاندارد را برای تعیین فقر مطلق و تعریف آن در فقیرترین کشورهای جهان ارائه داد. براین اساس، رفاه مردم در کشورهای مختلف که با توجه به تفاوت قدرت خرید پول کشورها تعدیل می‌شود مورد اندازه‌گیری قرار می‌گیرد. با توجه به استانداردهای برآورد شده در فقیرترین کشورها، خط فقر بین‌المللی بیان‌کننده حداقل هزینه لازم برای تأمین نیازهای اساسی انسان است که الزاماً پذیرفتنی نیست.

۱.۲. برابری قدرت خرید

برای تبدیل ارزش اسمی خط فقرهای اندازه‌گیری شده با پول‌های مختلف به یک واحد مشترک، بانک جهانی معیار برابری قدرت خرید (PPP_s) را برای ۱۴۶ کشور به کار گرفت. در واقع، PPP برابر تعداد واحدهای پول یک کشور است که برای خرید سبد یکسانی از کالاها و خدمات بر حسب دلار مورد نیاز است. از نظر آماری، PPP_s میانگین وزنی از قیمت نسبی کالاها و خدمات خریداری شده در هر کشور براساس هزینه‌ها است. وزن‌های یاد شده از سهم مخارج مصرفی در حساب‌های ملی استخراج می‌شود. PPP_s در مقایسه با نرخ‌های ارز رایج، برتری دارد، زیرا نرخ‌های ارز لزوماً منعکس‌کننده قیمت‌های نسبی کالاها و خدمات مصرفی در یک کشور نبوده و بر اساس تقاضای ارز برای تأمین مالی تجارت و یا سرمایه‌گذاری تعیین می‌شود و تا حدی از تقاضای سفته‌بازی نیز تأثیر می‌پذیرد. بارها مشاهده شده که مسافران خارجی بیان کرده‌اند که تبدیل یک دلار به ارز رایج یک کشور در همان کشور، ممکن است قدرت خرید بیشتر و یا کمتری در آمریکا داشته باشد. در مجموع، قدرت خرید دلار در کشورهای فقیر بیشتر است و عموماً یک رابطه منفی بین نسبت PPP به نرخ ارز بازار و GDP سرانه وجود دارد.

۲.۲. برآوردهای پیشین از خط فقر بین‌المللی

نخستین تعریف بانک جهانی از خط فقر بین‌المللی در گزارش توسعه جهانی سال ۱۹۹۰ منتشر شد. خط فقر یاد شده براساس مطالعه‌ای بر روی ۳۳ کشور (توسعه‌یافته و در حال توسعه) در طول

سال‌های ۱۹۸۰-۱۹۹۰ محاسبه شد، سپس با توجه به شاخص‌های قیمت داخلی در سال ۱۹۸۵ تعدیل و پس از آن براساس PPP برحسب دلار که از جدول Penn^۱ به دست آمده بود، برآورد شد. براساس نتایج یاد شده، متوسط خط فقر در ۱۵ کشور که فقیرترین به حساب می‌آمدند، حدود ۳۱ دلار در ماه یا ۱/۰۲ دلار در روز بود. در همان سال برآوردها از روند رو به رشد فقر همراه با افزایش سرانه مصرف خصوصی در سال‌های آینده حکایت داشت. با برآوردهای جدید PPP در سال ۱۹۹۳، خط فقر جهانی نیز بار دیگر محاسبه شد. براساس نتایج سال ۱۹۹۳، درآمد فقیرترین افراد ۳۲/۷۴ دلار در ماه (۱/۰۸ دلار در روز) برآورد شد. نتایج این پژوهش برای نخستین بار در گزارش شاخص‌های توسعه انسانی سال ۲۰۰۰-۲۰۰۱ منتشر شد.

۳.۲. خط فقر بین‌المللی جدید

خط فقر بین‌المللی جدید توسط بانک جهانی و براساس ۸۹ خط فقر کشوری در سال‌های ۱۹۹۰-۲۰۰۵ محاسبه شده است. برای محاسبه خط فقر کشوری روش "هزینه نیازهای اساسی"^۲ مورد استفاده قرار می‌گیرد. براساس این روش، ابتدا حداقل درآمد مورد نیاز برای تأمین حداقل نیازهای غذایی هر فرد محاسبه شده، سپس هزینه حداقل نیازهای غیرغذایی به آن افزوده می‌شود (این مقدار از مخارج غیر خوراکی افرادی که نزدیک به خط فقر غذایی قرار دارند، به دست می‌آید). در این روش، تفاوت‌های کیفی میان سبدهای کالایی در کشورهای مختلف مدنظر قرار نمی‌گیرد.

خط فقر به دو صورت خط فقر مطلق و نسبی محاسبه می‌شود. خط فقر مطلق^۳ عبارت از میزان درآمدی است که با توجه به زمینه‌های فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و موارد دیگر جامعه مورد مطالعه، برای تأمین حداقل نیازهای ضروری افراد لازم است و عدم تأمین آن باعث می‌شود فرد مورد بررسی، فقیر (مطلق) در نظر گرفته شود. خط فقر نسبی^۴ به صورت درصد معینی از میانه توزیع درآمد (هزینه) جامعه در نظر گرفته می‌شود و افرادی که درآمد (هزینه) آنها پایین‌تر از این آستانه قرار

^۱ جدول Penn در برگزیده اطلاعات مربوط به برابری قدرت خرید (PPP) و سایر متغیرهای کلان اقتصادی برای ۱۸۸ کشور از سال ۱۹۵۰ است. این جدول توسط دانشگاه پنسیلوانیا تهیه شده است.

^۲ Cost of Basic Needs

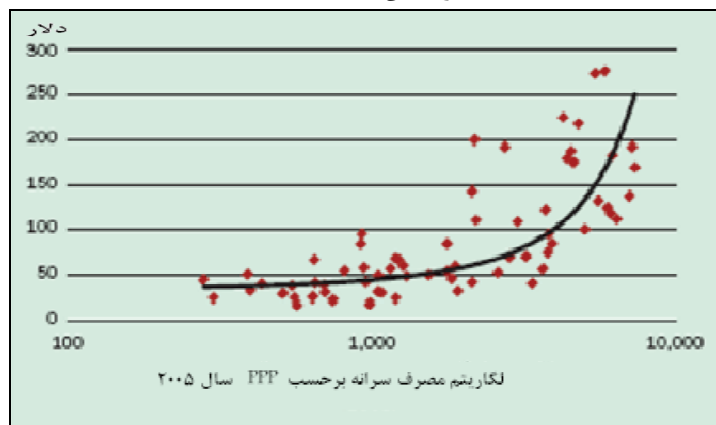
^۳ Absolute Poverty Line

^۴ Relative Poverty Line

می‌گیرد، فقیر (نسبی) محسوب می‌شوند. بنابراین، خطوط فقر نسبی در کشورهای مختلف مشخص‌کننده محرومیت نسبی افراد جامعه است که با توجه به سطح درآمد کشور افزایش می‌یابد، ولی خط فقر مطلق حداقل مصرف مورد نیاز است برای اینکه فرد فقیر تلقی نگردد و یا درآمد وی برای تأمین حداقل نیازهای اساسی کفایت نکند.

البته اطلاعات کامل در خصوص ۱۵ کشور وجود نداشته و نمودار ۱ براساس اطلاعات ۷۴ کشور ترسیم شده است. در پایین‌ترین سطح نمودار، ۱۵ کشور فقیر شامل مالاوی، مالی، اتیوپی، سیرالئون، نیجر، اوگاندا، گامبیا، رواندا، گینه بیسائو، تانزانیا، تاجیکستان، موزامبیک، چاد، نپال و غنا قرار دارند که مصرف متوسط ماهانه آنها کمتر از ۶۰ دلار است. درآمدهای بالای ۶۰ دلار به تناسب وضعیت مصرف کشورها، خط فقر افزایش می‌یابد.

نمودار ۱. خطوط فقر کشورها
(ماهانه و براساس PPP در سال ۲۰۰۵)

مأخذ: Ravallion, Chen and Sangraula. (2008).

با توجه به نتایج حاصل و شکل نمودار، تابع فقر کشوری به صورت زیر است؛

$$Z_i = Z^* \cdot l_i + (\alpha + \beta \cdot C_i) \cdot (1 - l_i) + \varepsilon_i \quad (1)$$

Z_i = خط فقر داخلی کشور i تبدیل شده با PPP برحسب دلار

C_i = متوسط مصرف سرانه ماهانه برحسب PPP

$$Z_i^* = \text{متوسط خط فقر مطلق برای کشورهای با کمتر از } C_i \leq 60\$$$

$I_i =$ متغیر مجازی که برای ۱۵ کشور فقیر یک و برای سایر کشورها صفر است

رابطه بالا برای خط فقر مطلق Z_i^* و نسبی برآوردشده و نتایج زیر به دست آمد:

$$Z_i = 37.98I_i + (19.39 + 0.326C_i).(1 - I_i) + \hat{\varepsilon}_i \quad (۲)$$

$$R^2 = 0.89 \quad N = 74$$

بر این اساس، خط فقر مطلق ۳۸ دلار در ماه و یا ۱/۲۵ دلار در روز برآورد شد.

۴.۲. چرا خط فقر بین‌المللی تغییر کرده است؟

اگرچه روش به کار گرفته شده در محاسبه خط فقر جدید و پیشین یکسان است، خطوط فقر قدیمی با استفاده از مجموعه کوچکتر و قدیمی‌تری از اطلاعات مربوط به خط فقر کشورها محاسبه شده است. افزون بر این، تغییرات قابل توجهی در PPP_s استفاده شده برای تبدیل پول رایج کشورها به دلار صورت گرفته است. اطلاعات مربوط به نتایج "برنامه سنجش بین‌المللی سال ۲۰۰۵" نشان می‌دهد که سطوح قیمت در کشورهای در حال توسعه بیش از آن مقداری بوده که در برآوردهای پیشین به دست آمده است. به بیان دیگر، PPP_s سال ۱۹۹۳ بسیار پایین برآورد شده بود.

انحراف به سمت پایین PPP_s در کشورهای فقیر بیشتر است، زیرا کیفیت کالاهای قیمت‌گذاری شده در سال ۱۹۹۳ به دقت کنترل نشده و در نتیجه کالاهایی که به نظرمی‌آمد در کشورهای فقیر ارزان‌تر هستند، ممکن است از کیفیت پایین‌تری برخوردار بوده باشند. بنابراین نمی‌توان دقیقاً نتیجه‌گیری کرد که خط فقر بین‌المللی جدید براساس ارزش‌های واقعی افزایش یا کاهش یافته است. افزون بر این، ممکن است خط فقر جدید نیز در طی زمان تغییر کند، به‌عنوان مثال همچنان که مصرف و درآمد رشد می‌کنند خط فقر هم افزایش می‌یابد.

۳. اندازه‌گیری خط فقر کشوری

ضمیمه گزارش "شاخص‌های توسعه جهانی" شامل دو مجموعه از میزان فقر در هر کشور است. بخشی از این اطلاعات براساس خط فقر ملی کشورها (در برخی موارد شهری و روستایی) و بقیه براساس خط فقر بین‌المللی روزی ۱/۲۵ و ۲/۰۰ دلار در سال ۲۰۰۵ است. برآورد خط فقر هر کشور

با همکاری اعضای بانک جهانی و کارشناسان داخلی هرکشور و با توجه به "استراتژی کاهش فقر" که توسط خود کشورها تهیه شده، صورت گرفته‌است.

همان‌طور که بیان شد خط فقر داخلی بیان‌کننده میزان مشخصی از مصرف و یا درآمد است که باعث می‌شود فرد با توجه به شرایط داخلی کشور فقیر تلقی نگردد. برآوردهای ملی فقر معیار مناسبی برای سیاست‌گذاری‌های داخلی به منظور کاهش فقر به‌شمار می‌رود. مرزی که مشخص‌کننده افراد فقیر و غیرفقیر است، با افزایش سطح درآمد کشورها افزایش می‌یابد. با توجه به خط فقر داخلی هرکشور نمی‌توان یک معیار واحد برای مقایسه فقر بین کشورها ارائه نمود. معیارهای بین‌المللی فقر، استاندارد یکسانی را برای مقایسه میزان فقر بین کشورهای مختلف ارائه می‌دهد.

برای محاسبه معیارهای فقر، داده‌های حاصل از بررسی بودجه خانوار ضروری است. در ۲۰ سال گذشته تعداد کشورهایی که این بررسی را انجام می‌دهند افزایش قابل ملاحظه‌ای یافته، ضمن اینکه کیفیت داده‌های جمع‌آوری شده نیز ارتقا داشته‌است. بانک جهانی در حال حاضر ۶۷۵ گزارش بررسی بودجه‌خانوار از ۱۱۵ کشور در حال توسعه را برای سال‌های ۱۹۷۹-۲۰۰۷ در اختیار دارد. اگر چه روش نمونه‌گیری این بررسی‌ها یکسان نیست اما برای برخی از اهداف مفید هستند. جدول ۱، نشان‌دهنده تعداد موارد بررسی از کشورهای با درآمد پایین و متوسط در فواصل سه ساله بین سال‌های ۱۹۸۰-۲۰۰۶ است. نکته قابل توجه، افزایش چشمگیر تعداد داده‌ها از ۱۵ مورد در سال‌های ۱۹۸۰-۱۹۸۲ به ۱۱۸ مورد در سال‌های ۲۰۰۱-۲۰۰۳ است. البته پس از سال ۲۰۰۳ کاهش در تعداد بررسی‌ها مشاهده می‌شود که نه به دلیل کاهش داده‌های جمع‌آوری شده بلکه به دلیل وجود وقفه بین زمان جمع‌آوری داده‌ها و داده‌های در دسترس است.

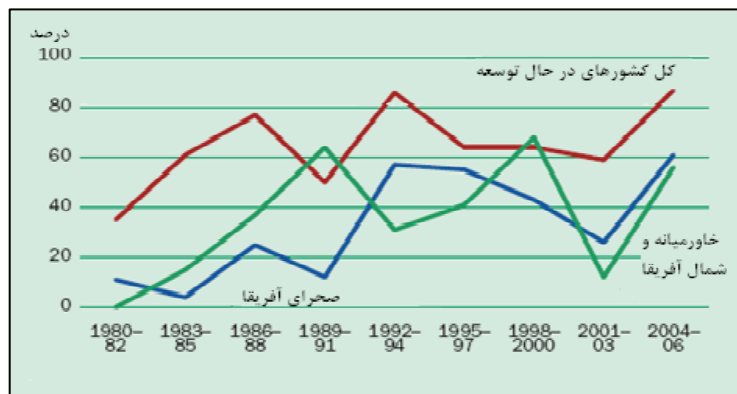
جدول ۱. مجموعه بررسی‌هایی که در برآورد فقر مورد استفاده قرار گرفته‌اند

۲۰۰۶-۲۰۰۲	۲۰۰۵-۲۰۰۱	۲۰۰۰-۱۹۹۸	۱۹۹۷-۱۹۹۵	۱۹۹۳-۱۹۹۰	۱۹۹۱-۱۹۸۹	۱۹۸۸-۱۹۸۶	۱۹۸۵-۱۹۸۳	۱۹۸۲-۱۹۸۰	۱۹۷۹-۱۹۷۸	
۱۲	۹	۱۵	۱۶	۱۴	۷	۶	۷	۵	۰	آسیای شرقی و اقیانوسیه
۲۰	۵۱	۴۲	۲۹	۲۵	۵	۲۱	۱	۰	۰	اروپا و آسیای مرکزی
۳۷	۳۵	۳۸	۳۶	۲۰	۲۷	۱۴	۵	۷	۱	امریکای لاتین و کارائیب
۴	۲	۵	۵	۳	۴	۳	۲	۰	۰	خاورمیانه و شمال آفریقا
۴	۴	۴	۱۰	۶	۷	۶	۶	۱	۲	جنوب آسیا
۱۷	۱۷	۱۶	۱۵	۲۴	۷	۷	۴	۲	۰	صحرای آفریقا
۹۴	۱۱۸	۱۲۰	۱۱۱	۹۲	۵۷	۵۷	۲۵	۱۵	۳	کشورهای با درآمد متوسط و پایین

مأخذ: بانک جهانی

افزون بر این، سهم پوشش جمعیت در بررسی بودجه خانوار کشورهای در حال توسعه افزایش یافته است. به علت اینکه در کشورهای بزرگ در مقایسه با کشورهای کوچک یا فقیر، بررسی‌ها در فواصل زمانی کوتاه‌تری انجام می‌شود، نرخ پوشش جمعیت در سال‌های اخیر به ۹۰ درصد رسیده است. نمودار ۲، میانگین سهم پوشش جمعیت در فواصل زمانی سه ساله را نشان می‌دهد.

نمودار ۲. میزان پوشش جمعیت در بررسی‌های بودجه خانوار

مأخذ: Chen and Ravallion.(2001)

برای برآورد دقیق‌تر فقر، بهتر است بررسی‌ها به صورت ملی صورت گرفته و حاوی اطلاعات کاملی از درآمد و مصرف خانوارها (شامل مصرف یا درآمد حاصل از تولیدات شخصی) باشد. به علاوه

موارد دیگری نیز در خصوص بررسی‌های بودجه خانوار وجود دارد که در ادامه با جزئیات بیشتر مورد بحث قرار می‌گیرد.

۱.۳. دوره‌های مورد بررسی

مصرف پارامتری است که در کشورهای در حال توسعه فقیر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این متغیر با استفاده از پرسش‌هایی که در خصوص مخارج خوراکی و غیرخوراکی انجام می‌گیرد (که ممکن است تولید خود خانوار باشد) برآورد می‌شود. این اطلاعات یا با استفاده از پرسشنامه‌ای که حاوی فهرستی از عناوین مصرفی است به دست آمده و یا از دفاتر مخارج روزانه فرد پاسخ‌گو که سعی کرده است تمامی موارد هزینه‌ای خود را در آن ثبت نماید، استخراج می‌شود. البته باید توجه داشت که این شیوه کسب اطلاعات همیشه به یافتن داده‌های صحیح منجر نشده و ممکن است برآورد بیشتر و یا کمتری از سطح مصرف جامعه ارائه دهد. بررسی‌های بودجه خانوار در مقاطع زمانی و نمونه‌های متفاوتی انجام می‌گیرد. جریان حقیقی مخارج و میزان هزینه‌های گزارش شده، به طول دوره زمانی مورد بررسی حساس است. مشاهده می‌شود که در دوره‌های بررسی که در تواترهای طولانی‌تر انجام می‌شود بسیاری از هزینه‌ها به دلیل گذشت زمان فراموش می‌شوند. این مسأله به ویژه در مورد هزینه‌های خوراکی مصداق بیشتری داشته و در نتیجه برآورد کمتری از میزان مصرف واقعی ارائه می‌دهد.

۲.۳. تجمیع اطلاعات مربوط به اقلام کالایی^۱

نتیجه عملکرد متولیان آمار بودجه خانوار حاوی عناوین مصرفی برای هر فرد است که لازم است با یکدیگر جمع شود. در بسیاری از نظرسنجی‌ها پرسشنامه‌ها به گونه‌ای طراحی شده‌اند که دربرگیرنده طبقات متعددی از کالاها است که از نظر پاسخگو تفاوت کیفی چندانی با هم ندارند. اگرچه ممکن است تعداد زیاد پرسش‌ها به افزایش خطای ناشی از خستگی برای پاسخگو و همچنین پرسشگر منجر شود، اما شواهدی وجود دارد که خلاصه‌کردن پرسشنامه و کاهش طبقات کالایی به برآورد کمتری از مصرف واقعی خانوارها منجر شده‌است. استفاده از یک پرسشنامه واحد در دفعات متعدد نیز می‌تواند به از قلم انداختن کالاهای جدید و یا احتساب دو چندان برخی از کالاها منجر شود.

^۱. Aggregation of Items

۳.۳. واحدهای بدون پاسخ در بررسی هنگام مراجعه

همواره تعدادی از خانوارهای نمونه در بررسی مورد نظر مشارکت نمی‌کنند. عدم حضور در منزل یکی از دلایل آن است. این موارد بیشتر با عنوان "واحدهای بدون پاسخ"^۱ بیان می‌شود^۲ و با "سئوالات بدون پاسخ"^۳ که در هر پرسشنامه وجود دارد، متفاوت است.^۴ تا زمانی که تعداد موارد "بدون پاسخ" در جامعه آماری تصادفی باشد نگرانی در مورد تورش نتایج آماری در دوره مورد بررسی وجود نداشته و نمونه آماری همچنان به سوی جامعه آماری نیل خواهد کرد.

افزون بر این، ممکن است خانوارهای نسبتاً ثروتمند در تکمیل پرسشنامه مشارکت کمتری داشته باشند، چرا که برای آنها هزینه فرصت زیادی داشته و یا در برخی موارد، پاسخگویی به پرسش‌ها را نوعی دخالت در امور شخصی تلقی می‌نمایند. این مسأله نیز متصور است که ممکن است خانوارهای فقیر نیز کمتر مورد پرسش قرار بگیرند. برخی بی‌خانمان بوده و دسترسی به آنها برای تکمیل پرسشنامه به راحتی امکان‌پذیر نیست. چنانچه میزان عدم پاسخ‌گویی با سطح درآمد نسبت مستقیم داشته باشد، در این صورت نتیجه حاصل از بررسی به برآورد بالاتری از فقر منجر خواهد شد. اما اگر مسئله عدم پاسخگویی صرفاً در گروه‌های خیلی ثروتمند و خیلی فقیر باشد، می‌توان از آن چشم‌پوشی نموده و تاثیری بر پارامترهای فقر ندارد.

۳.۴. درآمد یا مصرف

به دلایل زیر، مصرف، شاخص برتری برای تعیین سطح رفاه جامعه است:

۱. اندازه‌گیری درآمد معمولاً مشکل‌تر است. به عنوان نمونه فرد فقیری که در بخش غیررسمی اشتغال دارد، فیش حقوقی مشخصی ندارد و یا کارگرانی که برای خود کار می‌کنند در بیشتر موارد درآمدهای نامنظم داشته که از اعلام آن امتناع می‌نمایند و یا

^۱. Unit nonresponse

^۲. خانوارهای نمونه که به دلایل مختلف، علاقه‌ای به پاسخگویی پرسش‌ها نداشته و یا به علت عدم حضور در خانه قادر به پاسخگویی سئوالات نمی‌باشند، مترجم.

^۳. Item nonresponse

^۴. برخی از افراد جامعه آماری، در انجام پاسخگویی به سئوالات شرکت می‌نمایند اما از ارائه پاسخ به پاره‌ای از پرسش‌های خاص مربوط به مصرف و درآمد خودداری می‌کنند، مترجم.

بسیاری از مردم در مناطق روستایی درآمد کشاورزی دارند که قابل محاسبه نیست. ۲. مصرف با معیارهای استاندارد زندگی سازگارتر است. چرا که ممکن است بدون اینکه استاندارد حقیقی زندگی در طول زمان تغییر کند، درآمد تغییر نماید. بنابراین، تا حد ممکن در گزارش شاخص‌های توسعه انسانی جهان، شاخص‌های رفاهی مبتنی بر مصرف برای محاسبه فقر در نظر گرفته شده است، اما داده‌های مربوط به مصرف همیشه در دسترس نیست.

۳.۵. موارد غیر قابل اندازه‌گیری^۱

حتی اگر اطلاعات بررسی بودجه خانوار کاملاً صحیح و جامع باشد، مقیاس فقر ممکن است نتواند جنبه‌های مهم رفاه فردی را پوشش دهد. برای مثال، میزان مصرف خانوارها، عدم برابری‌های موجود بین خانوارهای مختلف را نشان نمی‌دهد. بنابراین، معیارهای فقر مبتنی بر مصرف و درآمد اگر چه مفید هستند اما نمی‌توانند به عنوان آمار مناسبی از کیفیت زندگی مردم مورد تفسیر قرار گیرند.

۴. معیارهای قابل مقایسه و بین‌المللی فقر - در سطح کشور

برای برآورد معیارهای قابل مقایسه از فقر در سطح بین‌المللی سه دسته از اطلاعات مورد نیاز است؛ اطلاعات مربوط به درآمد یا مصرف که از بررسی بودجه خانوار به دست می‌آید، عامل تبدیل PPP و یک شاخص بهای مصرف‌کننده برای هر کشور. برای محاسبه چهار مرحله وجود دارد: اول، نرمال کردن داده‌های مربوط به توزیع درآمد و مصرف خانوار با توجه به اندازه خانوارها. دوم، تبدیل خط فقر بین‌المللی با توجه به نرخ ارز داخلی و براساس PPP. سوم، با استفاده از یک شاخص بهای مصرف‌کننده در داخل کشور، خط فقر بر حسب پول رایج داخلی با توجه به سطح قیمت‌های رایج در طول دوره بررسی تعدیل می‌شود. چهارم، تعیین سهم جمعیت با مخارج و یا درآمد کمتر از آستانه خط فقر بین‌المللی که با استفاده از توزیع بررسی بودجه خانوار محاسبه می‌شود.

۴.۱. مشکلات اندازه‌گیری

اگرچه روش به کار گرفته شده به نظر ساده و روشن است، اما در عمل پیچیدگی‌های بسیاری را به دلیل

^۱. Non measurement Issues

نوع داده‌ها به دنبال دارد. در بخش‌های پیشین مشکلات مربوط به جمع‌آوری اطلاعات از بررسی بودجه‌خانوار به‌طور خلاصه مورد بررسی قرار گرفت. در این بخش در زمینه اعتبار میزان فقر برآوردشده با توجه به کیفیت PPP_s و شاخص‌های قیمتی مورد استفاده توضیحاتی ارائه خواهد شد.

اگرچه در "برنامه مقایسه بین‌المللی" سال ۲۰۰۵ بررسی جامعی از قیمت‌ها ارائه و از روش‌های پیشرفته‌تری برای محاسبه فقر استفاده شد، اما نتایج برآوردشده تحت تأثیر عواملی از قبیل تفاوت در روش‌های نمونه‌گیری، خطاهای اندازه‌گیری و فرضیات مورد استفاده در برآورد قیمت‌ها قرار دارد. کیفیت شاخص بهای مصرف‌کننده در کشورهای مختلف متفاوت بوده و ممکن است میزان اعتبار محاسبات فقر را در مرحله تعمیم نتایج متأثر نماید. در محاسبه شاخص بهای مصرف‌کننده، به‌روز کردن قیمت و وزن کالاهای مصرفی در سبد مورد استفاده برای محاسبه شاخص از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. همچنین، ممکن است در قیمت‌گذاری کالاها استاندارد قیمت برای کالاها در نظر گرفته نشده و یا ویژگی کالاها از یک منطقه کشور به منطقه دیگر متفاوت باشد. این موارد در محاسبه شاخص قیمت مصرف‌کننده منظور نمی‌شوند. به‌این ترتیب، اعتبار نتایج محاسبات فقر مورد تردید واقع می‌شود. با این حال، می‌توان اذعان نمود با توجه به همه این ملاحظات، "برنامه مقایسه بین‌المللی" سال ۲۰۰۵ بهترین برآورد از برابری قدرت خرید کشورها را ارائه داده‌است.

۲.۴. تصحیح "اریب مناطق شهری"

ارقام مربوط به قیمت که PPP_s بر اساس آن مورد محاسبه قرار می‌گیرد، می‌بایست منعکس‌کننده متوسط قیمت‌های ملی در هر کشور باشد. در حالی که در محاسبه شاخص قیمت مصرف‌کننده در بسیاری از کشورها صرفاً مناطق شهری مدنظر قرار می‌گیرند. به عنوان نمونه در "برنامه مقایسه بین‌المللی" برای کشور چین، ۱۱ استان که دارای نرخ شهرنشینی بالایی بودند، در نظر گرفته شده بودند. به همین دلیل برای تعدیل PPP_s کشور چین و تصحیح خطای اریب مناطق شهری، تفاوت خط فقر شهری و روستایی ملاک عمل قرار گرفت. همچنین، در دو کشور هند و اندونزی برای تصحیح "اریب مناطق شهری" تعدیلات مشابهی صورت گرفت. گفتنی است که "برنامه مقایسه بین‌المللی" در این دو کشور مناطق شهری و روستایی را در بر می‌گرفت. در این موارد، PPP_s مناطق شهری و روستایی از نسبت خط فقر مناطق شهری

به روستایی، به گونه‌ای که میانگین وزنی مخارج آن معادل PPP ملی باشد محاسبه می‌شود. این PPP_s که برای تبدیل خط فقر بین‌المللی به خطوط فقر شهری و روستایی برحسب پول رایج کشورها مورد استفاده قرار می‌گیرد برای توزیع مصرف مناطق شهری و روستایی نیز بکار برده می‌شود. استفاده از این شیوه صرفاً زمانی امکان‌پذیر است که خطوط فقر شهری و روستایی و همچنین سری زمانی از شاخص‌های قیمت وجود داشته باشد.

کادر ۱.

برآورد نرخ فقر با استفاده از Povcalnet

گروه پژوهشی بانک جهانی ابزار محاسباتی تحت وب با عنوان Povcalnet را معرفی نموده است که به کاربران اجازه می‌دهد با استفاده از همان داده‌هایی که بانک جهانی برای تعیین خط فقر یک دلار در روز به کار برده‌است، برآوردهای فقر مربوط به کشور خود را انجام دهند. این ابزار به‌ویژه در موارد زیر به کار برده می‌شود:

- پیاده‌سازی برآوردهای منطقه‌ای و جهانی از میزان فقر مطلق که توسط پژوهشگران بانک جهانی انجام شده‌است (فرمان اول).
 - محاسبه فقر کل با توجه به فقر گروهی که در هر کشور برآورد شده‌است (فرمان دوم).
 - برآورد نرخ و شکاف فقر کشورها یا نرخ‌های کل فقر با استفاده از فروض مختلف در مورد خط فقر و نرخ‌های برابری خرید (PPP) (فرمان سوم و چهارم).
- اطلاعات مربوط به مصرف و درآمد در Povcal Net از ۶۷۵ مورد بررسی بودجه خانوار مربوط به ۱۱۵ کشور درحال توسعه بین سال‌های ۱۹۷۹-۲۰۰۷ به دست آمده‌است. برای کاهش تعداد محاسبات، این ابزار محاسباتی از اطلاعات مربوط به توزیع گروه‌ها نظیر دهک‌ها و صدک‌ها و نظایر آن به جای اطلاعات مربوط به هر خانوار استفاده می‌کند. با استفاده از این اطلاعات، الگوریتم Povcal قادر به تصریح و برآورد پارامتریک منحنی لورنز (توزیع درآمد یا هزینه) است که می‌تواند در تحلیل‌های مربوط به فقر به کار گرفته شود. همچنین، کاربران می‌توانند به صفحه مربوط به سری‌های زمانی اطلاعات بودجه خانوار هر کشور دسترسی داشته باشند.

ادامه کادر ۱.

برای برآورد فقر، خط فقر ماهانه بر حسب دلار مشخص می‌شود. مقادیر تعیین شده خط فقر در نرم‌افزار، ۳۸ دلار در ماه (۱/۲۵ دلار در روز) و براساس قیمت‌های سال ۲۰۰۵ است. برای تبدیل خط فقر به پول داخلی براساس قدرت خرید مناسب، Povcal Net از PPP_s "برنامه مقایسه بین‌المللی" سال ۲۰۰۵ استفاده کرده است. آمار شاخص قیمت مصرف‌کننده در Povcal Net از بانک اطلاعاتی شاخص‌های توسعه جهانی به دست آمده است. با ادغام خط فقر تعدیل شده و منحنی لورنز برآورد شده سهم جمعیتی که در سطح خط فقر یا پایین‌تر از خط فقر هستند، به دست می‌آید. در زمان برآورد نرخ‌های فقر چه به صورت کلی و چه در سطح هر کشور، کاربران همچنین می‌توانند نرخ PPP قراردادی سال ۲۰۰۵ را با هر متغیر مناسب دیگر مانند نرخ ارز رسمی سال ۲۰۰۵ جایگزین نمایند. متغیرهای جایگزین براساس پول رایج کشورها بر حسب دلار است: نرخ‌های بالاتر، منعکس‌کننده سطح قیمت بالاتر و بنابراین متوسط درآمد پایین‌تر بر حسب دلار و خط فقر بالاتری در مقایسه با خط فقر قبلی می‌باشد.

کل فقر برای دو کشور و یا بیشتر در سال‌های مرجع ۱۹۸۱، ۱۹۸۴، ۱۹۸۷، ۱۹۹۰، ۱۹۹۳، ۱۹۹۶، ۱۹۹۹، ۲۰۰۲ و ۲۰۰۵ قابل اندازه‌گیری است. برای نرخ‌های کل فقر، Povcal Net با استفاده از اطلاعات مربوط به حساب‌های ملی کشورها، نرخ رشد مصرف سرانه خصوصی را محاسبه کرده و سپس آن را با توجه به میانگین مصرف خصوصی نرمال می‌نماید. فرض می‌شود که توزیع درآمد در حول میانگین بوده و در طول زمان نیز تغییر نمی‌کند. زمانی که دو بررسی براساس یک سال مرجع محاسبه می‌شوند، نرخ تعداد خانوارهای فقیر در سال مرجع عبارت است از متوسط وزنی دو نرخ تعداد خانوارهای فقیر که از دو بررسی یاد شده به دست آمده است. اگر همه کشورها در سال مرجع دارای نرخ تعداد خانوارهای فقیر باشند، نرخ تعداد خانوارهای فقیر کل عبارت است از میانگین وزنی نرخ تعداد خانوارهای فقیر تمامی کشورها در سال مرجع (وزن هر کشور میزان جمعیت آن کشور است که از اطلاعات بانک جهانی استخراج می‌شود).

Povcal Net از طریق آدرس زیر قابل دسترسی است:

<http://iresearch.worldbank.org/povcalnet>.

۵. معیارهای مقایسه فقر بین‌المللی: فقر منطقه‌ای

برای مقایسه تعداد فقرا در کشورهای مختلف و سپس محاسبه متغیرهای کل منطقه‌ای، ابتدا لازم است برآورد هر کشور در یک سال مشترک (سال مرجع) ارایه شود. برای کشورهایی که اطلاعات در سال مرجع وجود ندارد، با استفاده از روش درون‌یابی و با توجه به نتایج سال‌های قبل و بعد و یا هر دو، محاسبات صورت می‌گیرد. هر قدر اطلاعات بیشتری موجود باشد، روش درون‌یابی نتایج بهتری را ارایه خواهد داد. سپس، با تعدیل نرخ رشد میانگین درآمد و مخارج در سال مورد بررسی مقادیر مشاهده نشده در سال مرجع استخراج می‌شود. در این خصوص دو فرض لازم است:

الف) ثابت بودن منحنی توزیع درآمد

این فرض به این مفهوم است که سطوح مصرف و درآمد به تناسب رشد درآمد و مخارج در سال‌های مختلف ثابت بماند. با این فرض می‌توان با داشتن نرخ رشد درآمد و مصرف، میزان فقر را در سال مرجع برآورد نمود.

ب) نرخ تغییر در مصرف واقعی سرانه

تغییر در مقدار مصرف واقعی حاصل از نتایج بررسی بودجه خانوار، بهترین آمار برای مقایسه کشورها در سال‌های مختلف است. با توجه به اینکه در بیشتر کشورها مطالعات و نتایج بررسی خانوار به طور سالانه در دسترس نیست، میزان تغییر در مصرف سرانه خصوصی که از حساب‌های ملی استخراج می‌شود مبنای محاسبات است. البته تضمینی وجود ندارد که میزان تغییر در درآمد یا مصرف در بررسی بودجه خانوار دقیقاً برابر تغییر در مصرف خصوصی حساب‌های ملی باشد، ولی در کوتاه‌مدت می‌توان اثبات نمود که این متغیر، بهترین جایگزین به شمار می‌رود.

۵.۱. فرآیند مرتب‌کردن اطلاعات^۱

زمانی که سال مرجع بین سال‌های مورد بررسی قرار می‌گیرد، میانگین مصرف در سال مرجع با استفاده از روش درون‌یابی محاسبه می‌شود. در مرحله دوم، نرخ تعداد خانوارهای فقیر در سال مرجع پس از

^۱ The lining – Up Process

نرمال کردن توزیع مشاهده شده در دو سال، مورد بررسی قرار گرفته و با توجه به میانگین سال مرجع محاسبه می شود. بنابراین، دو برآورد از نرخ تعداد خانوارهای فقیر در سال مرجع وجود دارد. در این صورت نرخ تعداد خانوارهای فقیر برای سال مرجع، برابر با میانگین نرخ تعداد خانوارهای فقیر محاسبه شده می باشد. زمانی که صرفاً اطلاعات مربوط به یک سال در دسترس است، میانگین سال مرجع با توجه به تعدیل میانگین سال مورد بررسی براساس نرخ رشد مصرف خصوصی سرانه که از حساب های ملی به دست می آید، استخراج می شود. میزان فقر در سال مرجع با استفاده از میانگین حاصله و توزیع مشاهده شده در سال مورد بررسی برآورد می شود. اطلاعات کامل تر و بیشتر از سال های مورد بررسی، برآوردهای مطمئن تری از مقادیر منطقه ای به دنبال خواهد داشت.

۶. برآوردهای جدید برابری قدرت خرید (PPP)

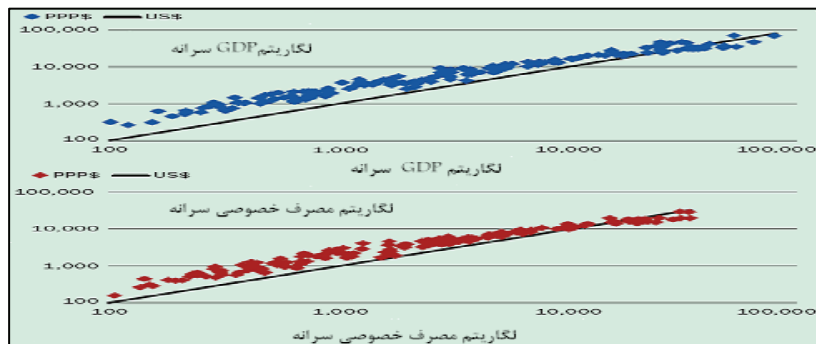
PPP_s عبارت است از نرخ ارزی که ارزش پول کشور مشخصی را به پول یا پول های کشورهای دیگر که همان قدرت خرید را داشته باشد، تبدیل می کند. نرخ برابری PPP_s برای مقایسه اندازه اقتصاد یا میزان مصرف و همچنین محاسبه فقر بهتر از نرخ ارز بازار است، چرا که مشخص کننده تفاوت قیمت کالاها به ویژه کالاها و خدمات غیرمبادله ای است و می توان به کمک آن مقایسه معنادارتری را بین تولید واقعی در کشورهای مختلف انجام داد. به بیان دیگر، PPP_s تفاوت سطوح قیمت در بین کشورها را تعدیل می کند، درست همان طور که یک شاخص قیمتی مرسوم و مختص به یک کشور تغییرات سطوح قیمت در طول زمان را تعدیل می نماید.

PPP_s از مقایسه همزمان قیمت کالاها و خدمات مشابه در کشورهای تعیین شده محاسبه می شود. در عمل، PPP_s برای شش منطقه جغرافیایی محاسبه شده و پس از آن به هم مرتبط می شوند تا در یک سری زمانی کلی قرار گیرند؛ چرا که PPP_s یک شاخص چند جانبه است و نمی توان آن را برای یک کشور خاص محاسبه نمود. از نظر منطقی نیز نمی توان سازگاری بین PPP که براساس مقایسه دو کشور محاسبه شده و PPP چند جانبه ایجاد نمود.

به طور معمول، سطوح قیمت در کشورهای فقیر پایین تر است. شکست در تصحیح این اختلاف به این مفهوم است که نرخ های ارز بازار، اندازه اقتصادهای در حال توسعه و همچنین سطوح مصرف

واقعی شهروندان در این کشورها را کمتر برآورد می‌کند. مطابق با PPP_s برآورد شده در سال ۲۰۰۵ کشورهای در حال توسعه حدود ۴۰ درصد از تولید جهانی را به خود اختصاص داده و این میزان ۱۸ واحد درصد بیش‌تر از آن چیزی است که با توجه به نرخ ارز محاسبه می‌شود. اختلاف بین نرخ ارز و میزان PPP در کشورهای فقیر بیش از این مقدار است.

نمودار ۳. مقایسه GDP سرانه و مصرف خصوصی سرانه بر حسب PPP و نرخ ارز بازار

مأخذ: بانک اطلاعاتی شاخص‌های توسعه جهانی.

PPP جدید از دور^۱ هشتم برنامه مقایسه بین‌المللی استخراج شده و گسترده‌ترین و کامل‌ترین تلاش برای محاسبه PPP برای مؤلفه‌های GDP به شمار می‌رود و به دلیل افزودن برخی معیارهای کیفی، دیدگاه بهتر و کامل‌تری از وضعیت کشورها ارائه می‌دهد.

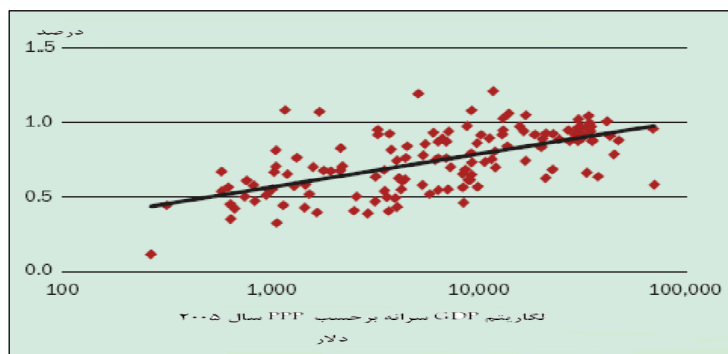
PPP پیشین براساس برنامه مقایسه بین‌المللی بین سال‌های ۱۹۹۳-۱۹۹۶ در بیشتر کشورهای در حال توسعه، برنامه مقایسه اروپا در کشورهای مشترک‌المنافع و کشورهای OECD محاسبه شده بود و برای برآورد مصرف خصوصی و در نهایت فقر بین‌المللی به کار گرفته شد. برای محاسبه PPP در سال پایه از روش برون‌یابی برای سال‌های قبل و با استفاده از تعدیل تغییرات قیمت (به ویژه شاخص ضمنی GDP و یا شاخص قیمت مصرف‌کننده) در هر اقتصاد نسبت به اقتصاد آمریکا استفاده شد.

نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که برآوردهای جدید PPP_s در بیشتر کشورهای در حال توسعه به ویژه کشورهای فقیر بالاتر از برآورد قبلی است و این مطلب بیانگر آن است که سطح قیمت

^۱. Round

در بیشتر کشورهای در حال توسعه بالاتر از رقم برآوردی بوده است - و GDP آنها کمتر است - نمودار ۴، نسبت PPP قدیم در سال ۲۰۰۵ را که برای محاسبه مصرف خصوصی استفاده شده است، نشان می‌دهد. مقادیر کمتر از یک نشان می‌دهد که PPP_s قبلی کمتر از حد برآورد شده بود. در بیشتر کشورها برآورد قبلی کمتر بوده، اما دامنه اختلاف در کشورهای فقیر بسیار بیشتر است.

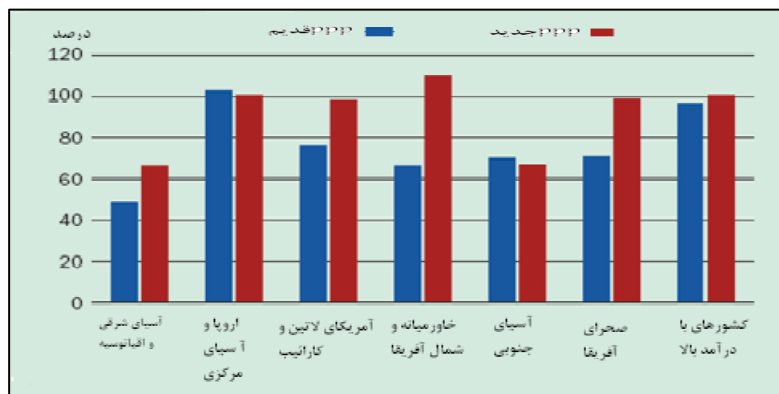
نمودار ۴. مقایسه تغییرات مصرف براساس PPP قدیم و جدید

مأخذ: بانک اطلاعات شاخص‌های توسعه جهانی.

اختلاف میانگین PPP قدیم و جدید به چند علت است؛ اول، روش برون‌یابی اگر چه در کوتاه‌مدت برآورد خوبی به شمار می‌آید، اما در بلندمدت به دلیل تغییر قیمت‌های نسبی کالاها و خدمات و همچنین ساختار اقتصادی کشور برآورد مناسبی نخواهد بود. دوم، روش محاسباتی "برنامه مقایسه بین‌المللی" سال ۲۰۰۵ با روش دوره قبلی یکسان نیست. استفاده از سیستم‌حساب‌های ملی سال ۱۹۹۳ به جای سیستم حساب‌های ملی ۱۹۶۸ برای تعیین وزن گروه‌های هزینه در GDP می‌تواند در ایجاد این تفاوت مؤثر باشد. ضمن اینکه استفاده از مقایسه منطقه‌ای برای ایجاد ارتباط بین مناطق مختلف (به جای ارتباط منفرد کشورها با یکدیگر)، به کارگیری روش توصیفی ساختار تولیدات برای تعیین مشخصات قیمت کالاها و خدمات و استفاده از داده‌های فصلی به منظور افزایش کیفی اطلاعات می‌تواند در بروز این اختلاف تأثیرگذار باشد.

نمودار ۵. مقایسه PPP قدیم و جدید در مناطق مختلف

مأخذ: شاخص‌های توسعه جهانی.

بانک جهانی در تعیین خط فقر بین‌المللی از PPP مصرف خصوصی استفاده می‌کند. بنابراین هر تجدیدنظر در PPP_s به تغییر میزان فقر جهانی منجر خواهد شد. مقایسه مصرف خصوصی براساس PPP جدید و قدیم بیانگر برآورد کمتر فقر جهانی براساس PPP_s قبلی است. متوسط نسبت مصرف خصوصی براساس PPP قدیم به جدید برای کشورهای در حال توسعه ۰/۷ است و می‌توان ادعا نمود که PPP های برآورد شده برای تعدیل مصرف خصوصی بین سال‌های ۱۹۹۳-۱۹۹۶ کمتر از حد واقعی بوده و رقم یک دلار درآمد روزانه برای فقر، برآورد پایینی از فقر در بیشتر کشورهای در حال توسعه بوده است.

اگرچه PPP_s جدید در مقایسه با PPP قبلی، پیشرفت قابل ملاحظه‌ای داشته است، اما همچنان به‌کارگیری آن برای تعیین فقر مشکل‌زاست. PPP_s برای مصرف خصوصی با استفاده از متوسط قیمت‌های داخلی و سهم مخارج در GDP محاسبه می‌شود. اینکه این قیمت‌ها و وزن‌های در نظر گرفته شده می‌تواند الگوی واقعی مصرف خانوارهای فقیر را نشان دهد موضوعی است که هنوز مطرح است. به‌کارگیری سهم مخارج حاصل از بررسی‌های بودجه خانوار نشان می‌دهد که تغییر سهم‌ها تأثیر کمی بر PPP مصرف خصوصی دارد. بانک توسعه آسیایی نیز بررسی‌های قیمت مختص به فقر را در ۱۴ کشور آسیایی در سال ۲۰۰۸ اجرا نمود. نتایج نشان می‌دهد که قیمت‌های پرداختی توسط فقرا در سطحی پایین‌تر از متوسط قیمت‌های داخلی بوده و PPP_s محاسبه شده کمتر از PPP_s

استاندارد است. البته بررسی انجام شده صرفاً درخصوص خانوارهای فقیر بوده و ممکن است به این علت باشد که کالاهای خریداری شده توسط خانوارهای فقیر از سطح کیفی پایین تری برخوردار است. براساس "برنامه مقایسه بین‌المللی" قبلی، عدم کنترل کیفی سبد کالایی به برآورد اشتباه PPP منجر خواهد شد. تلاش‌ها برای برآورد PPP کاربردی به منظور تعیین الگوی مصرفی مردم فقیر در کشورهای در حال توسعه، همچنان ادامه دارد.

۱.۶. برابری قدرت خرید برای کشورهای غیرمشمول

"برنامه مقایسه بین‌المللی" سال ۲۰۰۵ همه کشورها را در برنمی‌گیرد. اگرچه سهم این کشورها در تولید و جمعیت جهانی ناچیز است، اما لازم است در برآورد معیار جامع و کامل از اندازه اقتصاد و فقر جهان در نظر گرفته شوند. گزارش نهایی "برنامه مقایسه بین‌المللی" سال ۲۰۰۵ شامل بحثی در ارتباط با مدل‌های رگرسیون استفاده شده در مرحله پیشین (۱۹۹۳) است. برای سال ۲۰۰۵ ضمن استفاده از مدل‌های مشابه از شاخص قیمت PLI به عنوان متغیر وابسته نیز استفاده شد. PLI نسبت نرخ برابری PPP به نرخ ارز بازار در کشورهای مشمول است. برای هر کشور PLI از رابطه زیر برآورد می‌شود:

$$PLI_i = a + bX_i + CD_iX_i + dD_i + e_i \quad (3)$$

که در آن:

$X_i = GDP$ سرانه بر حسب دلار و به قیمت‌های بازار، سهم واردات و صادرات از GDP و سن بار تکفل
 $D_i =$ متغیر مجازی به ترتیب برای اقتصاد کشورهای صحرای آفریقا، OECD و کشورهای محصور در خشکی

با استفاده از نتایج برنامه مقایسه بین‌المللی سال ۲۰۰۵ و بانک اطلاعات WDI و سایر منابع اطلاعاتی رسمی، مدل بالا برآورد شده و نتایج زیر به دست آمد:

با توجه به اینکه آمریکا کشور مرجع در مقایسه‌های چند جانبه است، PPP آمریکا برابر یک و PLI برابر ۱۰۰ است، بنابراین، ضروری است که قید تصریحی زیر برای تابع در نظر گرفته شود.

$$PLI_i = \ln(100) = b(X_i - X_{USA}) + C(D_i X_i - D_i X_{USA}) + d(D_i - D_{USA}) + e_i \quad (۴)$$

هم متغیر وابسته و هم متغیرهای توضیحی به وسیله ارزش متناظر دلار نرمال شده‌اند. دو مدل برآورد می‌شود. اولی برای PLI در سطح GDP و دیگری PLI در سطح مصرف خصوصی که در هر دو مدل از روش "مدل رگرسیونی ظاهراً غیر مرتبط"^۱ استفاده شده است. نتایج برآورد در جدول ۲، ارائه شده است.

جدول ۲. نتایج برآورد مدل

مقدار PLI در سطح مصرف خصوصی		مقدار PLI در سطح GDP		متغیرهای وابسته
خطای استاندارد	ضریب	خطای استاندارد	ضریب	
۰/۰۰۷	۰/۲۵۳	۰/۰۰۸	۰/۲۷۹	GDP سرانه
		۰/۰۱۷	-۰/۱۰۲	سهم صادرات از GDP
		۰/۰۲۲	۰/۰۷۱	سهم واردات از GDP
۰/۰۷۹	۰/۳۸۴	۰/۰۷۶	۰/۳۴۸	سن بار تکفل
خطای استاندارد	R ²	خطای استاندارد	R ²	خلاصه برآورد مدل
ریشه واحد		ریشه واحد		
۰/۱۴۳	۰/۹۴۸	۰/۱۳۵	۰/۹۶۹	

مأخذ: گزارش گروه پژوهش بانک جهانی.

۷. برآورد فقر منطقه‌ای و حرکت به سمت اهداف توسعه هزاره

معیار فقر جهانی به تعبیر خط فقر برابر ۱/۲۵ دلار در روز، از سال ۱۹۸۰ به بعد رو به کاهش است. تعداد افرادی که در فقر مطلق به سر می‌برند از ۱/۹ میلیارد نفر در سال ۱۹۸۱، به ۱/۸ میلیارد نفر در سال ۱۹۹۰ و ۱/۴ میلیارد نفر در سال ۲۰۰۵ رسیده است (نمودار ۶). البته کاهش تعداد فقرا در ربع قرن گذشته تفاوت‌های عمده منطقه‌ای را می‌پوشاند.

^۱ این روش (Zellner Seemingly Unrelated Regression Method) یک روش کارا برای رگرسیون‌های نامرتب و

آزمون تورش تجمعی است. برای اطلاع بیشتر به مقاله زیر مراجعه کنید:

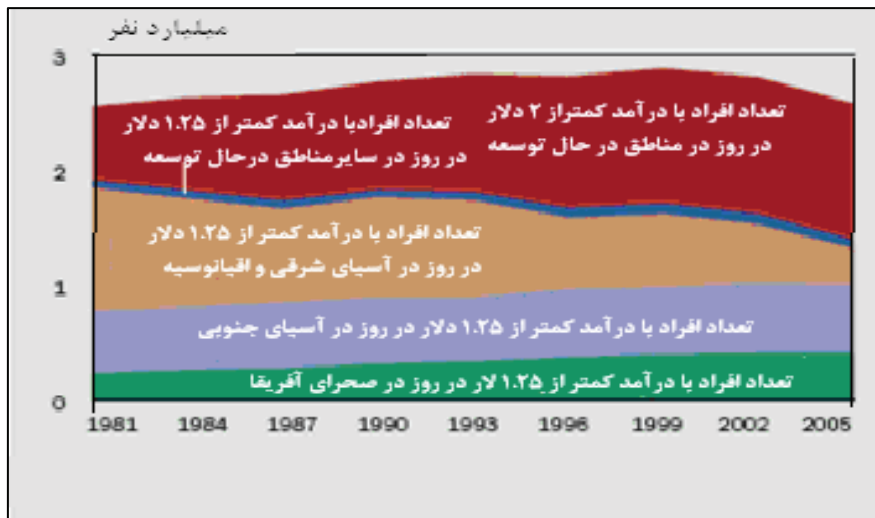
Zellner, A. (1961). An Efficient Method Of Estimating Seemingly Unrelated Regression And Test for Aggregation Bias." Journal of American Statistical Association. Vol.57, pp 348-368.

بیشترین کاهش تعداد فقرا در آسیای شرقی و اقیانوسیه بوده است. نرخ فقر در این منطقه از ۷۸ درصد در سال ۱۹۸۱ به ۱۷ درصد در سال ۲۰۰۵ رسیده و تعداد فقرایی که با کمتر از ۱/۲۵ دلار در روز زندگی می کنند به کمتر از ۷۵۰ میلیون نفر رسیده است. بیشترین میزان کاهش فقر در چین روی داده و نرخ فقر از ۸۴ درصد به ۱۶ درصد کاهش داشته است. یعنی ۶۲۷ میلیون نفر پایین تر از برآورد قبلی.

نرخ فقر در جنوب آسیا در دوره زمانی یاد شده از ۵۹ درصد به ۴۰ درصد کاهش یافته ولی در کشورهای آفریقایی از ۵۴ درصد در سال ۱۹۸۱ به ۵۹ درصد در سال ۱۹۹۹ و سپس ۵۱ درصد در سال ۲۰۰۵ رسیده است. اما تعداد افرادی که زیر خط فقر زندگی می کنند تقریباً ۲ برابر شده است. می توان امیدوار بود کشورهای شرق آسیا و اقیانوسیه به اهداف توسعه هزاره نزدیک شوند و نرخ فقر سال ۱۹۹۰ تا سال ۲۰۱۵ به نصف کاهش یابد. وجود نرخ رشد اقتصادی هر چند پایین ولی رو به رشد در کشورهای امریکای لاتین و کارائیب و جنوب آسیا می تواند در دستیابی به اهداف توسعه هزاره مؤثر باشد. مسایل مطرح شده بستگی به تداوم و عمق رکود جهانی دارد که از بحران مالی اقتصاد امریکا شروع شده است.

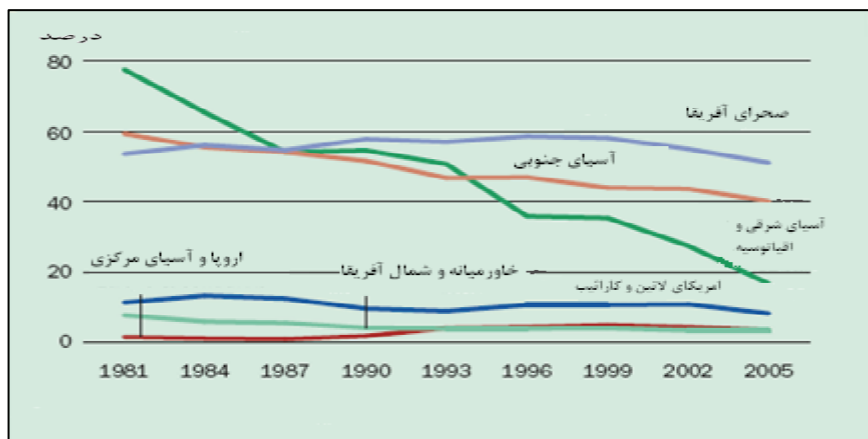
البته افراد فقیری که از فقر مطلق خارج می شوند با توجه به استانداردهای اقتصادهای متوسط همچنان فقیر هستند. متوسط خط فقر در کشورهای در حال توسعه در سال ۲۰۰۵، ۲ دلار در روز بود. نرخ فقر در کشورهای در حال توسعه از ۷۰ درصد در سال ۱۹۸۱ به ۴۷ درصد در سال ۲۰۰۵ کاهش یافته است. اما تعداد مردمی که با درآمدی کمتر از ۲ دلار در روز به سر می برند تقریباً ثابت مانده است (۲/۵ میلیارد نفر). بیشترین میزان کاهش در تعداد و نسبت فقر، در شرق آسیا و اقیانوسیه به ویژه در چین رخ داده است. در سایر کشورها تعداد افرادی که با درآمدی کمتر از ۲ دلار زندگی می کنند افزایش یافته و تعداد افرادی که بین ۱/۲۵ تا ۲ دلار در روز درآمد دارند تقریباً دو برابر شده است (۱/۱۸ میلیارد نفر).

نمودار ۶. تعداد افراد فقیر در جهان

مأخذ: بانک جهانی.

نمودار ۷. سهم جمعیت با کمتر از ۱/۲۵ دلار درآمد روزانه در مناطق مختلف

مأخذ: بانک جهانی.

چنانچه از جدول‌های زیر ملاحظه می‌شود، تعداد فقرا در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا براساس معیار فقر ۲ دلار در روز حدود ۱۶/۹ درصد از افراد را شامل می‌شود.

جدول ۳. تعداد و سهم افراد با درآمد کمتر از ۱/۲۵ دلار در روز

(میلیون نفر - درصد)

۲۰۰۵	۲۰۰۲	۱۹۹۹	۱۹۹۶	۱۹۹۳	۱۹۹۰	۱۹۸۷	۱۹۸۴	۱۹۸۱	
۳۱۶ (۱۶/۸)	۵۰۷ (۲۷/۶)	۶۳۵ (۳۵/۵)	۶۲۲ (۳۶/۰)	۸۴۵ (۵۰/۸)	۸۷۳ (۵۴/۷)	۸۲۲ (۵۴/۲)	۹۴۷ (۶۵/۵)	۱۰۷۱ (۷۷/۷)	آسیای شرقی و اقیانوسیه
۲۰۸ (۱۵/۹)	۳۶۳ (۲۸/۴)	۴۴۷ (۳۵/۶)	۴۴۳ (۳۶/۴)	۶۳۳ (۵۳/۷)	۶۸۳ (۶۰/۲)	۵۸۶ (۵۴/۰)	۷۲۰ (۶۹/۴)	۸۳۵ (۸۴/۰)	چین
۱۷ (۳/۷)	۲۲ (۴/۶)	۲۴ (۵/۱)	۲۲ (۴/۶)	۲۰ (۴/۳)	۹ (۲/۰)	۵ (۱/۱)	۶ (۱/۳)	۷ (۱/۷)	اروپا و آسیای مرکزی
۱۱ (۳/۶)	۱۰ (۳/۶)	۱۲ (۴/۲)	۱۱ (۴/۱)	۱۰ (۴/۱)	۱۰ (۴/۳)	۱۲ (۵/۷)	۱۲ (۶/۱)	۱۴ (۷/۹)	خاورمیانه و شمال آفریقا
۵۹۶ (۴۰/۳)	۶۱۶ (۴۳/۸)	۵۸۹ (۴۴/۱)	۵۹۴ (۴۷/۱)	۵۵۹ (۴۶/۹)	۵۷۹ (۵۱/۷)	۵۶۹ (۵۴/۲)	۵۴۸ (۵۵/۶)	۵۴۸ (۵۹/۴)	آسیای جنوبی
۴۵۶ (۴۱/۶)	۴۶۰ (۴۳/۹)	۴۴۷ (۴۴/۸)	۴۴۲ (۴۴/۶)	۴۴۴ (۴۹/۴)	۴۳۵ (۵۱/۳)	۴۲۸ (۵۳/۶)	۴۱۶ (۵۵/۵)	۴۲۰ (۵۹/۸)	هند
۳۸۸ (۵۰/۹)	۳۹۰ (۵۵/۰)	۳۸۳ (۵۸/۴)	۳۵۶ (۵۸/۸)	۳۱۷ (۵۶/۹)	۲۹۸ (۵۷/۶)	۲۵۸ (۵۴/۵)	۲۴۲ (۵۵/۸)	۳۱۲ (۵۳/۴)	صحرای آفریقا
۱۳۷۴ (۲۵/۲)	۱۶۰۱ (۳۰/۵)	۱۶۹۸ (۳۳/۷)	۱۶۵۸ (۳۴/۵)	۱۷۹۹ (۳۹/۲)	۱۸۱۸ (۴۱/۷)	۱۷۲۳ (۴۱/۹)	۱۸۱۴ (۴۶/۷)	۱۹۰۰ (۵۱/۹)	کل

مأخذ: بانک جهانی، povcalnet.

جدول ۴. تعداد و سهم افراد با درآمد کمتر از ۲ دلار در روز

(میلیون نفر - درصد)

۲۰۰۵	۲۰۰۲	۱۹۹۹	۱۹۹۶	۱۹۹۳	۱۹۹۰	۱۹۸۷	۱۹۸۴	۱۹۸۱	
۷۲۹ (۳۸/۷)	۹۵۴ (۵۱/۹)	۱۱۰۵ (۶۱/۸)	۱۱۰۸ (۶۴/۱)	۱۲۶۲ (۷۵/۸)	۱۲۷۴ (۷۹/۸)	۱۲۳۸ (۸۱/۶)	۱۲۸۰ (۸۸/۵)	۱۲۷۸ (۹۲/۶)	آسیای شرقی و اقیانوسیه
۴۷۴ (۳۶/۳)	۶۵۵ (۵۱/۲)	۷۷۰ (۶۱/۴)	۷۹۲ (۶۵/۱)	۹۲۶ (۷۸/۶)	۹۶۱ (۸۴/۶)	۹۰۷ (۸۳/۷)	۹۶۳ (۹۲/۹)	۹۷۲ (۹۷/۸)	چین
۴۲ (۸/۹)	۵۷ (۱۲/۰)	۶۸ (۱۴/۳)	۵۶ (۱۱/۹)	۴۹ (۱۰/۳)	۳۲ (۶/۹)	۲۵ (۵/۶)	۲۸ (۶/۵)	۳۵ (۸/۳)	اروپا و آسیای مرکزی
۵۱ (۱۶/۹)	۵۱ (۱۷/۶)	۵۲ (۱۹/۰)	۵۲ (۲۰/۲)	۴۸ (۱۹/۸)	۴۴ (۱۹/۷)	۴۷ (۲۲/۷)	۴۴ (۲۳/۱)	۴۶ (۲۶/۷)	خاورمیانه و شمال آفریقا
۱۰۹۲ (۷۳/۹)	۱۰۸۴ (۷۷/۱)	۱۰۳۱ (۷۷/۲)	۱۰۰۹ (۷۹/۹)	۹۵۰ (۷۹/۷)	۹۲۶ (۸۲/۷)	۸۸۱ (۸۳/۹)	۸۴۶ (۸۴/۸)	۷۹۹ (۸۶/۵)	آسیای جنوبی
۸۲۸ (۷۵/۶)	۸۱۳ (۷۷/۵)	۷۸۳ (۷۸/۴)	۷۵۷ (۷۹/۸)	۷۳۵ (۸۱/۷)	۷۰۲ (۸۲/۶)	۶۶۹ (۸۳/۸)	۹۳۶ (۸۴/۸)	۶۰۹ (۸۶/۶)	هند
۵۵۶ (۷۲/۹)	۵۳۶ (۷۵/۶)	۵۰۹ (۷۷/۶)	۴۷۱ (۷۷/۹)	۴۲۳ (۷۵/۹)	۳۹۳ (۷۶/۱)	۳۵۱ (۷۴/۰)	۳۲۸ (۷۵/۵)	۲۹۴ (۷۳/۸)	صحرای آفریقا
۲۵۶۴ (۴۷/۰)	۲۷۹۵ (۵۳/۳)	۲۸۷۵ (۵۷/۱)	۲۸۰۳ (۵۸/۳)	۲۸۲۸ (۶۱/۶)	۲۷۶۵ (۶۳/۴)	۲۶۴۴ (۶۴/۳)	۲۶۲۵ (۶۷/۷)	۲۵۴۲ (۶۹/۴)	کل

مأخذ: بانک جهانی، povcalnet.

منابع

- 1- Asian Development Bank.(2008). Comparing Poverty across Countries: The Rise of Purchasing Power Parities. In Key Indicators for Asia and the Pacific. Manila.
- 2- Bourguignon, F.(2003). The Growth Elasticity of Poverty Reduction: Explaining Heterogeneity across Countries and Time Periods. In Inequality and Growth: Theory and Policy Implications, ed. T.Eicher and S. Turnovsky. Cambridge, MA: The MIT Press.
- 3- Bourguignon, F.(2004). The Poverty- Growth-Inequality Triangle." World Bank, Washington, DC.
- 4- Chen, Shaohua, and Ravallion, Martin.(2001). How Did the Worlds Poor Fare in the 1990s? Review of Income and Wealth 47 (3): pp 283-300.
- 5- Bourguignon, F. (2008). The Developing World Is Poorer Than We Thought, but No Less Successful in the Fight Against Poverty. Policy Research Working Paper 4703. World Bank, Washington, DC.
- 6- Datt, g. and Ravallion, M.(1992). Growth and Redistribution Components of Changes in Poverty Measures: A Decomposition with Application to Brazil and India in the 1980s. Journal of Development Economics 38 (2): pp 275-95.
- 7- Deaton, Angus.(2001). Counting the Worlds Poor: Problems and Possible Solutions. World Bank Research Observer 16 (2): pp 125-47.
- 8- Deaton, Angus.(2003). Measuring Poverty in a Growing World (or Measuring Growth in a Poor World). NBER Working Paper 9822. Cambridge, MA: National Bureau of Economic Research.
- 9- Deaton, A. and Grosh, M.(2000). Consumption." In Designing Household Questionnaires for Developing Countries: Lessons from Fifteen Years of the Living Standards Measurement Study, eds. M. Grosh and P. Glewwe. Washington, DC: World Bank.
- 10- Kakwani, N.(1993). Poverty and Economic Growth with Application to Cote d' Ivoire. Review of Income and Wealth 39 (2): pp 121-39.
- 11- Little, R.J.A. and Rubin, D.B.(1987). Statistical Analysis with Missing Data. New York: Willey.
- 12- Misttiae, Johann. and V.Swanson, Eric.(2004). Measuring and Monitoring Poverty for the MDGs: Overview of the Approach, Data, and Challenges. World Bank, Washington, DC.

- 13- Ravallion, Martin.(2000). Should Poverty Measures be Anchored to the National Accounts? *Economic and Political Weekly* 34 (35 and 36): pp 3245-52.
- 14- Ravallion, Martin.(2003). Measuring Aggregate Economic Welfare in Developing Countries: How Well do National Accounts and Surveys Agree? *Review of Economics and Statistics* 85 (3): pp 645-52.
- 15- Ravallion, Martin., Datt, Gaurav., and van de Walle, Dominique.(1991). "Quantifying Absolute Poverty in the Developing World. *Review of Income and Wealth* 37 (4): pp 345-61.
- 16- Ravallion, Martin., Chen, Shaohua. and Sangraula, Prem.(2008). Dollar a Day Revisited. Policy Research Working Paper 4620. World Bank, Washington, DC.
- 17- Ren, Ruoan. and Kai, Chen.(1995). China's PPP in U.S. Purchasing Power Parity Terms: Volume 1. Policy Research Working Paper 1415. World Bank, Washington, D.C.
- 18- Scott, Kinnon. and Steele, Diane.(2004). Measuring Welfare in Developing Countries: Living Standards Measurement Study Surveys. *Surveys in Developing and Transition Countries: Design, Implementation, and Analysis*. New York: United Nations.
- 19- Visaria, Pravin.(2000). Alternative Estimates of Poverty in India. *Economic Times*, 20 June.
- 20- World Bank.(1990). *World Development Report 1990: Poverty*. New York: Oxford University Press.
- 21- World Bank.(2000). *World Development Report 2000/2001: Attacking Poverty*. New York: Oxford University Press.
- 22- World Bank.(2005). *World Development Report 2006: Equity and Development*. New York: Oxford University Press
- 23- World Bank.(2008a). *Global Purchasing Power Parities and Real Expenditures. 2005 International Comparison Program*. Washington, DC. [www. World bank. Org/data/icp](http://www.worldbank.org/data/icp).
- 24- World Bank.(2008b). *World Development Indicators database*. Washington, DC.